

- повышения его уровня и результатов / В.Г. Горб // Стандарты и мониторинг в образовании. – М., 2000. – №5. – С. 33-37.
4. Ефремова Н.Ф. Тестирование и мониторинг: рекомендации учителю / Н. Ф. Ефремова // Стандарты и мониторинг в образовании. – М., 2001. – №3. – С. 55-60.
  5. Зимняя И.А. Мониторинг качества и качество мониторинга в образовании / И.А. Зимняя // Материалы VIII симпозиума «Квалиметрия человека и образования: методология и практика». – М. : ИЦКПС, 1999. – Ч.2. – С. 246-253.
  6. Михайлычев Е.А., Карпова Г.Ф. Педагогическая диагностика: история, теория, современность / Е.А. Михайлычев, Г.Ф. Карпова. - Ростов н/Д : ЮО РАО, 2002. – 432 с.
  7. Bechger T., Breguin A., Maris G., Verstralen, H. Combining classical test theory and item response theory / T. Bechger, A.Breguin, G. Maris. – Measurement and Research Department Reports No. 2003-4. Arnhem, Netherlands: CITO, National Institute for Educational Measurement. – Pp. 354-412.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2010 р.

О. О. Сас
*аспірантка, НПУ ім. М. Драгоманова,
м. Київ*

САМОРОЗВИТОК ДІТЕЙ 6-7-РІЧНОГО ВІКУ ЯК ПОКАЗНИК СФОРМОВАНОСТІ ЇХ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Автор у статті подає аналіз сучасних наукових досліджень стосовно поставленої проблеми, інтерпретує погляди науковців, розкриває особливості саморозвитку дітей 6-7 річного віку, визначає процес саморозвитку як показник сформованості життєвої компетентності дітей 6-7 річного віку.

Ключові слова: саморозвиток, самооцінка, діяльність, життєва компетентність, діти 6-7-річного віку.

Автор в статті подає аналіз сучасних наукових досліджень стосовно поставленої проблеми, інтерпретує погляди науковців, розкриває особливості саморозвитку дітей 6-7 річного віку, визначає процес саморозвитку як показник сформованості життєвої компетентності дітей 6-7 річного віку.

Ключевые слова: саморазвитие, самооценка, деятельность, жизненная компетентность, дети 6-7-летнего возраста.

The author of the article gives analysis of modern scientific researches on the mentioned problem, interprets views of research workers on the question, reveals peculiarities of self-development of children of 6-7 years of age, determines the process of self-development as an indicator of shaping of vital competence of children of 6-7 years of age.

Key words: self-development, self-appraisal, activity, vital competence, children of 6-7 years of age.

У сучасному суспільстві високі вимоги ставляться до розвитку особистості людини. Адже зміни, які відбуваються у різних сферах життя

(соціальної, політичної, економічної, духовної), загострили потребу в особистості, яка здатна свідомо та активно визначати спосіб свого життя, нести відповідальність за результати дій і вчинків, чітко орієнтуватись у напрямках розвитку та вдосконалення. Тому, у формуванні такої особистості важливим фактором є не її підкорення та деформація, а сприяння її саморозвитку, самовдосконаленню, розвиток вміння бути собою, завжди і у всьому робити свій свідомий вибір. Людина творить власне життя, керуючись певними світоглядними принципами. Саме світогляд виконує у системі внутрішнього світу особистості роль інтегрального регулятора особистісного розвитку. Світогляд моделює світ і особистість в їх зв'язку і взаємодії, відтворюючи їх як в реальному, так і в майбутньому розвитку. Саме у світогляді міститься ідея саморозвитку особистості.

Поняття „саморозвиток” у словниках трактують як розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами, або саморух [3]. Важливою умовою, першоосновою саморозвитку особистості є внутрішня потреба у його здійсненні та самопізнання себе. Самопізнання – це вивчення себе як частини природи, виявлення своїх біологічних особливостей і потреб, це розуміння себе як частини соціуму, це усвідомлення себе і як морального та духовного феномену.

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено вимоги до рівня розвиненості, вихованості та навченості дитини 6-7-ми років. Зокрема у сфері „Я Сам” розкривається компетентність дитини у різних напрямках власного „Я”: фізичному, соціальному, психічному. У змістовій лінії „Психічне Я” зазначено, що дитина має уявлення про існування свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань), виявляє інтерес до нього, також має уявлення про роль пізнавальної активності у власному розвитку, володіє первинними формами самостійності [2]. Крім того, О.Л. Кононко зазначає, що збалансованість у життєдіяльності дитини потреби й здатності до самореалізації, *саморозвитку* та самозбереження є запорукою його повноцінного соціального буття, успішної діяльності, продуктивного життя, доброго самопочуття, оптимістичного світосприйняття, однією з ознак сформованості життєвої компетентності. Саморозвиток дитини, в даному випадку, розглядається як функціонування її час від часу в ролі саморегульованої, незалежної від розпоряджень та вказівок дорослих особи; наявність права на вільний вибір і прийняття власних рішень; існування права на помилку; можливість розпоряджатися на власний розсуд на своїй території [7].

Мета статті полягає у розкритті процесу саморозвитку дітей 6-7-річного віку як фактора формування їх життєвої компетентності.

Проблема усвідомленого саморозвитку особистості завжди була індивідуально і соціально значуща, а за умов здобуття українським суспільством незалежності, розбудови суверенної, демократичної,

соціальної, правової держави, визнання самоцінності, автономності, свободи особистості, дослідження ціннісної спрямованості її саморозвитку набуває особливого значення.

Значущість саморозвитку обґрунтовували філософи Аристотель, Платон, Демокріт. На теоретико-методологічному рівні проблема саморозвитку особистості знайшла своє висвітлення в працях вітчизняних (І.Бех, Б.Вульфів, О.Газман, Г.Звенигородська, В.Зінченко, О.Киричук, Б.Кобзар, Л.Кулікова) та зарубіжних (Р.Бернс, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс) дослідників. Психологічні аспекти саморозвитку особистості аналізували Н.Бігянова, С.Максименко, Б.Мастеров, Г.Цукерман.

За умов, коли людина є центральною ланкою трансформації суспільства, коли від її світоглядних позицій, соціальної активності, волі залежатиме, якою бути їй самій і суспільству в якому вона живе, вивчення саморозвитку особистості постає актуальною проблемою. Важливо знати та розуміти задатки, нахили, здібності дитячої особистості, щоб допомогти їй самовизначенню, самореалізації. Хибна думка про можливості дитини спричиняє труднощі у її розвитку, певні непорозуміння. До того ж необхідно врахувати, що особистість, яка формується, живе у постійно мінливому світі. На дитину впливають батьки, родичі, друзі, знайомі, чужі люди, вони контролюють та регламентують її поведінку, висловлюють свої судження, впливають на вироблення бажаних і небажаних для людського оточення орієнтацій цінностей, якостей. Тому розвиток дитини є результатом складного переплетення траєкторій індивідуального психічного розвитку, різноманітних діяльностей, соціально-історичних особливостей часу і умов, за яких здійснюється її життєвий шлях.

Важливим елементом саморозвитку є самооцінка дитячої особистості. Самооцінка – це оцінювання себе самого, своїх рис характеру. Вона багато в чому обумовлює відносини з навколишніми, критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Від самооцінки залежить активність дитини й прагнення до самовдосконалення. За допомогою оцінних суджень малюк визначає міру значущості для нього людей, подій, соціальних ситуацій, якостей, вчинків, результатів діяльності. Оцінка як судження з приводу відповідності поведінки інших соціальному стандарту важлива у формуванні життєвої компетентності дитини 6-7-річного віку. Особливої значущості набувають оцінки авторитетних для дитини людей – рідних, педагогів. Вони великою мірою визначають, якою буде самооцінка малюка – адекватною, позитивною, оптимістичною чи, навпаки. Соціальна орієнтація у дошкільника формується залежно від оцінок оточуючих людей, оцінок дитиною соціального довкілля.

Д.Б. Ельконін зазначає, що усякий перехід від одного етапу дитячого розвитку до іншого є, насамперед, переходом до нового, якісно вищого й глибшого зв'язку дитини з суспільством, частиною якого вона є і без зв'язку

з яким не здатна жити [5]. Віковий період 6-7-ми років – є перехідним періодом у розвитку особистості. Зазвичай, у психолого-педагогічній літературі, він асоціюється з такими поняттями як „готовність дитини до школи”, „підготовка до школи”, „шкільна зрілість”. Зокрема О.В. Проскура визначає різницю між деякими поняттями [9, с.70]. Вона зазначає, що для дітей 6 років сформованість системи якостей, які забезпечують їм можливість адекватного включення в учбову діяльність, характеризується як „шкільна зрілість”, а для дітей 7 років – як „психологічна готовність”. У своїх працях О.В. Проскура дає таке визначення готовності до навчання у школі – інтегративна характеристика психічного розвитку дитини, яка складається на завершення дошкільного дитинства і включає компоненти, які зумовлюють успішну адаптацію дитини до умов і вимог школи. Ступенем сформованості цих компонентів (мотиваційної, розумової, емоційно-вольової і соціальної готовності) визначається особливість включення дитини в учбову діяльність, її ставлення до школи, взаємини з учителем і учнями. Шкільна зрілість визначається як рівень загального психофізіологічного розвитку дитини, який найчастіше складають такі компоненти: розумова зрілість, показниками якої є диференційоване сприймання, довільна увага, аналітичне мислення; емоційна зрілість, яка виявляється в певній емоційній стійкості дитини і майже повній відсутності у неї імпульсивних реакцій; соціальна зрілість, пов'язана з потребами спілкування з іншими дітьми, здатністю підпорядковуватися інтересам і певним умовам у дитячих групах [9].

Л.С. Виготський констатує той факт, що період переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку пов'язаний з „втратою безпосередності”, дитина переходить від самої зміни зовнішнього використання соціально вироблених засобів психічної регуляції діяльності до її свідомого використання [4].

У соціально-педагогічному словнику Н.В. Якси подана така характеристика періоду 6-7 років – шкільна криза, яка пов'язана з переходом в інше для дитини середовище [10, с. 43].

Період 6-7-ми років – це період змін. За твердженням П.П. Горностая всяка зміна має два види детермінації: внутрішню, обумовлену поступовими внутрішніми змінами, що приводять до якісного стрибка, і зовнішню, обумовлену обставинами життя, складнощами міжособистісних стосунків, якимись значущими життєвими подіями.

Також, 6-7 років – це період переходу з дошкільного дитинства у шкільний світ. Ряд науковців (Л.Божович, Л.Виготський, Д.Ельконін) констатують той факт, що з початком шкільного навчання соціальна ситуація розвитку дитини змінюється, її утворюють єдині та неповторні специфічні для даного віку відношення між дитиною і середовищем, що визначають: об'єктивне місце дитини в системі соціальних відношень, та відповідні очікування і вимоги, що висуваються перед нею суспільством;

особливості розуміння та ставлення дитини до власної соціальної позиції та своїх взаємин з оточуючими. На якісно новому рівні реалізується потенціал розвитку молодшого школяра як активного суб'єкта пізнання оточуючого світу та самого себе, з'являється усвідомлення свого соціального „Я”. Отже, відбуваються як зовнішні так і внутрішні зміни у розвитку дитини та в становленні її особистості.

Саморозвиток особистості дитини можна розглядати як інтеграцію соціального і особистісного, зовнішніх і внутрішніх чинників, мета взаємодії яких полягає у поступовому, вільному сходженні до певного ідеалу. Проблема саморозвитку особистості дитини у практичній педагогічній діяльності ще не зайняла належного місця. Про це свідчить і недостатня увага педагогів до даної проблеми, їх бажання підпорядкувати процес змін особистості власній професійній діяльності. Стиль взаємодії „суб'єкт-об'єкт” підкреслює байдужість педагогів до невід'ємного прагнення дитини змінюватися.

Розглядаючи проблему саморозвитку особистості дитини 6-7-річного віку, слід звернути увагу на такі положення: саморозвиток особистості має діяльний характер; внутрішніми стимулами розвитку особистості є її потреби, мотиви, інтереси та установки; основою формування потреб, мотивів, інтересів та установок особистості є внутрішні суперечності, які стимулюють активність особистості, сприяють її саморозвитку.

Поняття „діяльність”, у соціально-педагогічному словнику Н.В. Якси, розглядається як активна взаємодія з навколишньою дійсністю, в ході котрої жива істота виступає як суб'єкт, котрий цілеспрямовано впливає на об'єкт і цим самим задовольняє свої потреби [10]. О.С. Ахієзер вважає, що діяльність виступає як спосіб взаємодії, спілкування особистості зі світом, у якому розвиваються здібності, а отже відбувається зовнішній прояв і її внутрішнього „Я”.

Життя дитини супроводжується різними видами діяльності, у процесі яких дитина набуває певних знань, умінь та навичок, здійснюється засвоєння норм і правил взаємовідносин між людьми. З розвитком дитини розвивається і сама діяльність, з'являються більш складні її види. Будь-яка діяльність зумовлена мотивом – спонукальною причиною: заради похвали, для самоствердження, щоб пізнати щось нове, уникнути помилки, через антипатію до дорослого чи однолітка. В період переходу до шкільного навчання відбувається переоцінка цінностей, виникає нове відношення до оточуючого світу, зростає довільна регуляція поведінки. Початковим етапом у формуванні суб'єкта діяльності слід вважати дошкільний вік, період молодшого шкільного віку – періодом народження соціального „Я”, коли у дитини формується „внутрішня позиція”, яка породжує потребу знайти нове місце в житті і виконувати нову суспільно значиму діяльність. Саме такі новоутворення є першоосновою саморозвитку дитячої особистості.

Зовнішніми факторами саморозвитку особистості є впливи середовища та цілеспрямоване виховання; зовнішні умови впливають на розвиток особистості не безпосередньо, не прямолінійно, а лише проходячи через її внутрішню сферу і породжуючи у неї відповідні потреби, що зумовлює несхожість, різноманітність і неповторність особистісного розвитку кожної особи, її індивідуальну, своєрідність. Визначальну роль виховання може виконувати лише за умови, якщо буде будуватись на ідеях саморозвитку і самовдосконалення особистості, тому ідея саморозвитку особистості повинна стати провідною в практичній діяльності педагога.

У сучасних умовах набуття особистісно-життєвої компетентності стає об'єктивним запитом як індивідуального, так і соціального життя. Це знайшло своє втілення і у нормативній базі освіти, адже поняття „життєва компетентність” є ключовим у Базовому компоненті дошкільної освіти [2] та в Національній Доктрині розвитку освіти в Україні в ХХІ ам. [8].

Сучасна дошкільна освіта спрямована на формування життєво компетентної особистості. Яскравим доказом цього є перехід дошкільних навчальних закладів на роботу за новою Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі”. У передмові якої зазначено, що, на сьогоднішній день, очікування суспільства пов'язані насамперед з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини. Тому, починати розв'язання цих проблем слід з дошкільного дитинства, оскільки саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення; формуються уявлення дитини про свої права та обов'язки, про себе як представника певної статі, про себе минулого – теперішнього – завтрашнього; засвоюються моральні правила і норми, розвивається довільна поведінка [1, с. 5].

Життєва компетентність є складним інтегративним поняттям, яке не зводиться ні до знань, ні до навичок, ні до якостей, хоча не можна заперечувати роль знань у життєздійсненні. Компетентність ґрунтується на життєтворчих знаннях, знаннях законів, правил, норм життя, які допомагають усвідомити масштаби власної особистості, психофізіологічні ресурси та перспективи розвитку. Не випадково Г.Спенсер підкреслював, що „знання законів життя незрівнянно важливіші від багатьох інших законів”.

На думку І.Г. Єрмакова, життєва компетентність – це, передусім, здатність особистості вирішувати проблеми в усіх сферах життєдіяльності, виконувати життєві і соціальні ролі, які ґрунтуються на життєтворчих знаннях, вміннях і навичках, життєвих досягненнях [6, с. 263]. Він зазначає, що життєва компетентність передбачає здатність особистості не лише до необхідних життєвих вчинків у життєвих обставинах, які створені або нав'язані людині культурними та суспільно-історичними умовами її життєдіяльності, а вона зумовлює спроможність особистості визначати, наближати та здійснювати життєві події, які не могли б відбутися без її

активного втручання.

Життєва компетентність особистості виявляється у трьох головних функціях: життєстійкості, життєздатності та життєтворчості. Кожна з функцій визначається як генералізована здатність особистості до духовно-практичної діяльності (життєтворчість), до розвитку та перетворень (життєздатність), до збереження та відтворення власної життєдіяльності (життєстійкість) [6].

Так, І.Г. Єрмаков, Л.В. Сохань виокремлюють компоненти, які „вбирає в себе” цей феномен: знання, уміння та навички, життєтворчі здібності, життєвий досвід, життєві досягнення особистості, які об’єктивізують міру її життєвої компетентності. На їх думку, життєва компетентність охоплює:

- вміння орієнтуватися у соціальних ситуаціях;
- здатність обирати адекватні та ефективні способи розв’язання життєвих проблем;
- знання своїх особистих якостей, своїх достоїнств і недолків;
- здатність до самовдосконалення та самозмін;
- здатність розуміти та вірно оцінювати інших людей, встановлювати з ними адекватні способи спілкування, проявляти толерантність у стосунках;
- вміння керувати собою й обставинами свого життя [6, с. 169].

Якщо співвіднести деякі показники життєвої компетентності з визначенням поняття „саморозвиток”, то стає очевидним те, що саморозвиток є одним із показників життєвої компетентності особистості. Адже, здатність особистості свідомо підходити до власного розвитку, бачити свої „за” і „проти”, спрямовувати свою діяльність на самоудосконалення, все це ще раз підкреслює дане твердження.

Оскільки такі важливі елементи саморозвитку як самопізнання, самооцінка, саморегуляція у дітей 6-7-річного віку лише починають формуватися, то сам процес саморозвитку знаходиться на етапі становлення. Тому, про саморозвиток дітей 6-7-річного віку ми можемо стверджувати лише враховуючи закономірності та особливості їх розвитку, тобто лише в межах даного вікового періоду.

Педагогічними та методичними основами процесу саморозвитку дитини 6-7-річного віку, на нашу думку, можуть бути такі: усвідомлення в педагогічній теорії та практиці думки про дитину як суб’єкта виховного процесу, відмова від авторитаризму в розвивально-виховній діяльності, розуміння педагогами особистісної неповторності дитини, вивчення її індивідуальних інтересів, нахилів, здібностей, створення проблемних ситуацій, використання яскравих прикладів і фактів з життя, методів оволодіння знаннями, практичними уміннями і навичками, заохочення дитячої самостійності.

Отже, в 6-7-річному віці у дітей лише формуються окремі складові саморозвитку, що є одним із показників сформованості їх життєвої

компетентності

Подальших розвідок потребує визначення основних положень формування життєвої компетентності дітей 6-7-ми річного віку та здійснення експериментального дослідження.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” / М-во освіти і науки України ; Акад. пед. наук України ; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – №1. – С.6-9.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укладач і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
4. Выготский Л. С. Проблема возраста / Л. С. Выготский // Собр. соч. в 4-х т. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4. – С. 248
5. Эльконин Д. Б. Детская психология / Д. Б. Эльконин. – М. : Учпедгиз, 1960. – 327 с.
6. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
7. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку „Я у Світі” / О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2009. – 208 с. – Бібліогр. : С. 194-202.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с.
9. Проскура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками : [навч. посіб. для студ. пед. ф-ів] / О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1998. – 199 с.
10. Якса Н. В. Социально-педагогический словарь / Н. В. Якса. – Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2007. – 197 с. : ил.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2010 р.

І. Є. Макаренко

*аспірантка каф. психології та педагогічних технологій,
Криворізький ДПУ*

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КВАЛІМЕТРІЇ У СУЧАСНИХ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розкривається сутність педагогічної кваліметрії, її роль у підвищенні рівня ефективності моніторингових досліджень, а також представлені основні теоретичні положення кваліметричного підходу.

Ключові слова: педагогічна кваліметрія, педагогічний моніторинг, кваліметричний інструментарій, кваліметричний підхід, якість, теорія вимірювання, математична статистика.

В статье раскрывается сущность педагогической квалиметрии, ее роль в повышении эффективности мониторинговых исследований, а также представлены основные теоретические положения квалиметрического подхода.

Ключевые слова: педагогическая квалиметрия, педагогический мониторинг, квалиметрический инструментарий, квалиметрический подход, качество, теория измерения, математическая статистика.